

פירוש אברבנאל לחומש שמות

פרשת פקודי

מהדורה מקוצרת של פירוש אברבנאל

עיצוב, פיסוק וכותרות: יהודה איזנברג
המהדורה כוללת תיקוני נוסח קלים
השאלות הועברו ממקומם והוצמדו לתשובות
כותרות בסוגריים מרובעים הם הוספת העורך

מבוסס על דפוס ונציה ה' שלט – 1579
<http://www.hebrewbooks.org/44335>

- 2..... אברבנאל שמות פרק לח
- 2..... שמות לח, כא – לט, א אלה פקודי המשכן משכן העדות
- 2..... ביאורי הפסוקים, השאלות והתשובות
- 6..... אברבנאל שמות פרק מ
- 7..... שמות מ, לד-לה: ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן
- 8..... שמות מ, לו-לח ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל

אתר דעת תשע"ה

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach>

אברבנאל שמות פרק לח

כא אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על-פי משה עבדת הלויים
בנד איתמר בן-אהרן הכהן:
כב ובצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה עשה את כל-אשר-צוה ה' את-משה:
כג ואתו אהליאב בן-אחיסמן למטה-דן
קרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש:

שמות לח, כא – לט, א אלה פקודי המשכן משכן העדות

כא אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על-פי משה עבדת הלויים
בנד איתמר בן-אהרן הכהן:
כב ובצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה עשה את כל-אשר-צוה ה' את-משה:
כג ואתו אהליאב בן-אחיסמן למטה-דן
קרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש:

ביאורי הפסוקים, השאלות והתשובות

השאלה הראשונה

בפסוק אלה פקודי, על מה נאמר. אם על הנזכרים למעלה בסדר ויקהל, ואם על הנזכרים למטה בסדר הזה, ואם על כולם יחד.
ולא יתכן לומר שכיוון על הנזכרים למעלה, שהוא הבית והחצר, כי הנה הוא אומר עבודת הלויים ביד איתמר, ואין כלי הקודש ארון ושולחן ומנורה ומזבחות ביד איתמר, כי אם ביד אלעזר. ולמה יזכור פקודת איתמר ולא יזכור פקודת אלעזר.
וגם לא יתכן שיאמר אלה פקודי על הנזכרים למטה בסדר הזה, כי בו לא נזכרו בעשייה אלא בגדי הכהנים בלבד.
וגם לא יתכן לפרש אלה פקודי על הכל יחד, כלומר מה למעלה ומה למטה, כי למה זה יעשה הכתוב החשבון והפקידה הזאת באמצע המלאכה, אחרי מעשה המשכן וכליו, וטרם מעשה בגדי הכהנים. והיה ראוי שיזכור החשבון הזה אחרי גמר כל המלאכה בסוף זה הסדר או בתחילתו קודם ויעשו כל חכם לב. ומה יהיה אם כן ענין אלה פקודי.

השאלה השניה

באומרו עבודת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן. כי אם היה אלה פקודי זיכרון החשבון שעשו מהנדבה והמלאכה, למה הזכיר כאן הכתוב שהיה זה עבודת הלויים, והוא לשאת את הכלים בדרכים, כי עדיין לא דבר הכתוב במסעות ולא בנושאי המשכן, ומה לו אם כן

לזכרו כאן אצל חשבון המלאכה.

השאלה השלישית

באומרו ובצלאל בן אורי בן חור וגו' כי כבר נזכר למעלה פעמים שבצלאל עשה את כל המלאכה אשר ציוה השם, ושהיה אתו אהליאב. ומה צורך לזכרו כאן פעם אחרת, וכל שכן אצל חשבון מעשה המשכן ומלאכתו.

תשובה לשאלות א-ג

לא הוצרכה תורה לעשות חשבון ומנין ממה שעלתה הנדבה שהרימו בני ישראל למלאכת המשכן וכמה מהדברים אשר נדבו נכנסו במלאכה ההיא כדי לדעת אם נותרה מהנדבה אחרי השלמת המלאכה מעט או הרבה או מה נעשה ממנו. כי הנה לא יחשבו את האנשים העושים במלאכה, ולא ניתנה להם הנדבה במשקל ובמשורה, כי באמונה הם עושים. ומשה היה מאמין לדבריהם, כי הם משלהם נדבו גם כן, ואיך ייקחו ויגנבו מתרומת ה' כסף או זהב.

אבל בא הכתוב להודיע, שעם היות שהעבירו קול במחנה איש ואשה לא יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא, הנה עכ"ז לא חסר דבר מהצריך למלאכה. וכמו שאמר שם, **והמלאכה הייתה דים והותר**. ולכך אחרי שזכר מלאכת המשכן וכליו, הודיע הכתוב מנין המשקל מה שנעשה במשכן, מזהב וכסף ונחושת, ללמדנו שלא חסר דבר, ושהייתה הנדבה דבר גדול ועצום כדי אלהיהם הטובה. והיו האומנים שלומי אמוני בני ישראל במעשיהם.

זהו הוא אמרו **אלה פקודי המשכן**, רוצה לומר מניני הכלים והדברים שנזכרו למעלה בסדר ויקהל, כי הם פקודי המשכן שנצטוו ונפקדו על פי משה. ובעבור שיריעות האוהל נקראים משכן, כמו שכתוב ואת המשכן תעשה עשר יריעות, והוצרך לפרש ולומר כאן משכן העדות. כי בעבור היות ארון העדות בקודש הקודשים היה נקרא הבית כולו משכן העדות.

ולפי שבמניין ובחשבון שיעשו בני אדם ישוערו שלוש כתות.

הראשון מי הוא המצווה לעשות החשבון ההוא;

והשני מי הוא אשר עשאו ומנה אותו;

והשלישי מי נותן החשבון לומר כך קבלתי וכך הוצאתי.

לכן זכר הכתוב כאן שלושתן, באומרו אשר פוקד על פי משה, כי הוא המלך אשר ציוה לעשות החשבון ההוא.

וכנגד המונה אותו ומנין וחשבון, אמר עבודת הלויים ביד איתמר, רוצה לומר שעשיית

חשבונות המקדש ומנינם לכל הוצאותיהם היה מעבודת הלויים, כי להם יאתה. ולכן החשבון הזה נעשה ונמנה ביד איתמר בן אהרן הכהן, כי הוא היה יודע בחכמת המניין והחשבון.

ואמנם מי נתן החשבון הזה, אמר שהיה בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה, כי הוא עשה את כל אשר ציוה ה' אל משה במלאכה הזאת, ואתו אהליאב בן אחיסמך שהיה גם כן חכם וחושב ורוקם. כי מפני ששני אלה היו האומנים הראשיים, לכן היו המה נותנים החשבון והמנין הזה, כי הם היו כותבים מה שהביאו העם על צד הנדבה בכל יום, וידעו כמה מהזהב והכסף והנחושת נכנס בכל מלאכה ומלאכה, ולכן הם נתנו את החשבון הזה.

והותרו בזה שלושת השאלות הראשונות: הראשונה והשנייה והשלישית.

השאלה הרביעית

באומרו כל הזהב העשוי למלאכה. כי הנה זכר כאן כמה הוא זהב הנדבה, ולא זכר מה שנעשה ממנו. והנה בכסף הזכיר מה עשו ממנו, ובנחושת גם כן. ולמה לא הזכיר ככה בזהב?

והגאון אמר כי המנורה הייתה כיכר, ושככה היה הכפורת והכרובים, וכן זהב הארון ומזבח הקטורת, כי כל אחד מהכלים ההם היה מהמשקל ההוא.

ואין זה נכון, כי המנורה כולה הייתה זהב, ולא היה כן הארון כי אם מעצי שטים מכוסה זהב מבית ומחוץ. וכן מזבח הקטורת והשולחן והבדים והקרשים והבריחים מחופים זהב היו כולם. ואיך יסכימו במשקלם.

תשובה לשאלה ד

והנה אמר כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקודש, להגיד שהיה זהב התנופה שהרימו בני ישראל תרומה לה' תשע ועשרים כיכר ושבע מאות ושלושים שקל בשקל הקודש. ושכל אותו זהב נכנס במלאכה שעשו בכלים שנזכרו בפרשת ויקהל.

והוא אמרו כל הזהב העשוי למלאכה, רוצה לומר כל זהב התנופה נעשה במלאכה הנזכרת למעלה, שהיא מלאכת הקודש, שהיה אותו זהב כ"ט ככר ושבע מאות ושלושים שקל בשקל הקודש.

וכפי מה שפרש"י בשקל הקודש, שהוא האמת כפי מה שראיתי בעיני, יהיה ככר התורה י"ב אלפים ושלוש מאות דוקט"י ממטבע איטאליאה, והייתה לפי זה הנדבה שלוש מאות וששים אלף ושמונה מאות דוקט"י. ובא אם כן חשבון זהב המשכן מדויק.

והותר עם זה השאלה הרביעית.

השאלה החמישית

במה שנזכר כאן כסף פקודי העדה כמה היה, ומה שנעשה ממנו, ולא זכר הכסף שבא

בנדבה בתרומת ה' כמה היה, ולא ידענו מה נעשה ממנו. ואין לך שתאמר שלא בא בנדבה והתרומה שום כסף, ושלכן לא נזכר כאן, כי הנה בפרשת ויקהל נאמר כל מרים תרומת כסף ונחושת הביאו את תרומת ה', הרי שבא כסף בנדבה.

וכן כתב רש"י בפרשת כי תשא, ששלוש תרומות נזכרו, שנים מהם על ידי מנין בקע לגלגלת, והשלישי היא תרומת המשכן. ולא הייתה יד כולם שווה בה, אלא כל איש מה שנדבו לבו, שנאמר כל מרים תרומת כסף ונחושת. ויישאר אם כן הספק למה לא נזכר כאן כסף הנדבה.

תשובה לשאלה ה'

ואמנם הכסף, זכר כסף פקודי העדה, להגיד כי מכסף הפקודים נעשו אדני הקודש ואדני הפרוכת, ומהשאר עשה ויום לעמודים, וציפה ראשיהם וחשק אותם. ולפי שכל המלאכה הנזכרת למעלה נעשתה מכסף הפקודים, ולא מכסף התרומה, כי לא נעשה ממנו דבר מהכלים הנזכרים, לכן לא נזכר כאן.

ואין ספק שעשו ממנו כלי השרת, כמו שכתב רש"י. הנה אם כן לא נזכר כאן כסף התרומה, לפי שלא נעשה ממנו דבר מכלי המשכן. והייתה הכוונה בפקודים האלה להודיע כמה מהזהב והכסף והנחושת נכנס בכלי המשכן אשר זכר.

והותרה בזה השאלה החמישית.

השאלה השישית

במה שזכר הכלים שנעשו מהנחושת, אדנים ומזבח הנחושת ומכבר, וכל כלי המזבח, ושאר הדברים אשר זכר. ואולם הכיור וכנו לא נזכרו כאן. וידוע שהם מנחושת נעשו, שנאמר ועשית כיור נחושת וכנו נחושת וגו'.

תשובה לשאלה ו'

וכן זכר שנחושת התנופה היה שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל, וביאר מה נעשה ממנו. ואתה תדע שהנחושת במצרים ובכל ארץ המזרח היה ערכו רב. אמנם לא נזכר במה שנעשה מהנחושת כיור וכנו, לפי שהנחושת הזה שזכר הכתוב כאן, היה הנחושת אשר בא בנדבה מבני ישראל, וכמו שאמר ונחושת התנופה. והכיור וכנו לא נעשה ממנו, כי אם ממראות הנשים הצובאות, ולכן לא נזכר כאן כיור וכנו, יען לא נעשה מהנחושת ההוא.

והותרה עם זה השאלה השישית.

השאלה השביעית

באומרו ומן התכלת והארגמן עשו בגדי שרד לשרת בקודש, ויעשו את בגדי הקודש

לאהרן. ולמה לא זכר כמה היה תכלת הנדבה וכמה היה הארגמן ותולעת השני, כאשר זכר בזהב ובכסף ונחושת. ולמה לא זכר השש ועזים ועורות אלים מאודמים ועורות תחשים ועצי שטים ושאר הדברים שבאו בנדבה. וגם כן למה זכר בגדי הקודש אשר לאהרן, ולא זכר המשכן והפרוכת ומסך פתח האוהל שהיו כולם מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר, ולא בגדי בני אהרן.

תשובה לשאלה ז'

והנה מהתכלת והארגמן ותולעת השני לא עשה חשבון כמה נדבו ממנו, לפי שלא היו נחשבים מאוד כזהב וכסף ונחושת, וכל שכן השש ועזים ועורות. ולפי שכוונת הפקודים האלה הייתה בעצם וראשונה לזכור מנין משקל הזהב והכסף והנחושת, קיצר בשאר הדברים שלא היו כל כך חשובים, אם בזיכרון מה שנתנו מהם, ואם בזיכרון מה שנעשה מהם. ונסמך על מה שכבר זכר מכלי המשכן בפרשת ויקהל, ששם ביאר כל מה שנעשה מהתכלת והארגמן ותולעת השני שהוא אשר באו בנדבה עשו, מלבד מה שנעשה מהם באוהל העדות, כמו שנזכר בסדר ויקהל, בגדי שרד לשרת בקודש. ונכללו בבגדי שרד בגדי הכהנים ההדיוטים, כי הם גם כן לשרת בקודש, ומהם עשו גם כן בגדי הקודש אשר לאהרן, כי כלל העניין שכל הנדבה והנחושת וכל כסף פקודי העדה הכניסוהו בכלי האוהל, ולא נותר דבר לעניין בגדי הכהנים. כי הציץ, עם היותו מזהב, ידמה שניתן אחר כך. אבל מהתכלת והארגמן ותולעת השני ממנו נכנס למלאכת האוהל וממנו בבגדי הכהנים. וזה טעם כל הספור הזה.

והותרה בו השאלה השביעית.

אברבנאל שמות פרק מ

על דעת חכמינו זיכרונם לברכה, זה היה ביום השביעי למילואים. כי בשבעת הימים הראשונים של ימי המילואים היה משה מקים את המשכן בבוקר. ועומד כן כל היום וכל הלילה, ובעלות השחר של מחרתו היה מוריד אותו, וחוזר ומקימו מיד, כדי ללמד את הלויים הקמת המשכן והורדתו.

וביום החודש הראשון באחד לחדש ציוהו השם שיקים את המשכן, ויעמוד כן ולא יורידנו עוד בכל יום, אלא בנסיעת המחנות שהלויים יורידו אותו ויקימו אותו.

וכתב הרמב"ן שלא הוצרך הקדוש ברוך הוא לצוות אל משה על הקמת המשכן ז' ימים הראשונים. לפי שכבר אמר לו בתחילה והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר. וכיון שפירש לו עתה שביום החודש הראשון תהיה הקמתו להעמדה, הנה ידע כי בז' ימי

המילואים יצטרך להקים ולהוריד, להרגיל את הלוויים במעשהו. וכן אמר הכתוב על ימי המילואים. **ופתח אוהל מועד תשבו יומם ולילה** ואין פתח לאוהל רק בעת הקמתו. **וביקרא רבה**, אמרו שהיה משה מעמידו ומפרקו שתי פעמים בכל יום, אחד לתמיד של שחר, ואחד לתמיד של בין הערבים.

והנה הוצרך יתברך לצוות אל משה סדר הקמת המשכן, והכלים לפי שלא הייתה הקמתה והנחתם בסדר שנזכרו בצוואה, כי בה נזכר ראשונה הארון ואחריו השולחן ואחריו המנורה ואחריו המשכן עשר יריעות העזים האוהל ומכסהו ושאר הדברים המתייחסים לזה, ואחריו הפרוכת ואחריו סמוך לו המסך ואחריו מזבח העולה, ואחריו בגדי הכהנים ומשחתם. ואחריו כל זה צויה במזבח הקטורת. ואחריו בכיור וכנו.

שמות מ, לד-לה: ויכס הענן את אוהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן

לד ויכס הענן את-אוהל מועד וכבוד ה' מלא את-המשכן:
לה ולא-יכל משה לבוא אל-אוהל מועד כי-שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את-המשכן:

ספר הכתוב כי כאשר הוקם המשכן והונחו הכלים האלהיים כל אחד במקומו הראוי לו, מיד כסה הענן את אוהל מועד מכל צד, וכבוד השם שהיה כאש אוכלת מלא את המשכן. כי היה תוכו מלא הכבוד והענן סביבו על כל המשכן, עד שלא היה יכול משה לבוא אל אוהל מועד מפני שהענן היה מכסה אותו. ולא היה רשאי לבוא בתוך הענן, כי המשכן מלא את כבוד ה', ואיך יכנס בו בלי רשות וקריאה. וכן מצינו בהר סיני, שנאמר ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן, ויבוא משה בתוך הענן.

רבתינו אמרו:

כתוב אחד אומר ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד, וכתוב אחד אומר ובבוא משה

אל אוהל מועד. בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם: כי שכן עליו הענן.

רצו בזה, שמאמרו ובבוא משה אל אוהל מועד, יראה שיבוא שמה כרצונו מבלי קריאה. וכן אמרו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת, מורה שהיה משה עומד בתוך האוהל לפני הכפורת. והכתוב מעיד שהפך זה, שכל זמן שהיה כבוד השם מלא את המשכן, לא היה משה נכנס בתוכו. ולכך הכריע הכתוב השלישי, שהיה כל זה למשה לאחר שנסתלק הענן מלכסות את האוהל. כי הכסוי הוא והמילוי מהכבוד לא היה רק [אלא] ביום השמיני ברדת שם הכבוד.

ולדעתם ז"ל מה שנאמר ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד, היה קודם לכן.

ועל דרך הפשט נכון לומר, שכאשר העתיק אדון הנביאים את ארון ברית ה' והלוחות שהיו בתוכו מן אוהלו שהיה מחוץ למחנה, ושמהו בקודש הקודשים, אז קרא למשכן ה' אוהל מועד, וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים. ואם כן מה שנאמר במקום הזה **לא יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן**, בא להודיענו גדולת כבוד הבית, עד שאפילו משה רבנו אדון הנביאים שדבר עם השם פנים אל פנים, לא היה לו רשות לבוא לפני לפנים, עד שקרא אליו השם. כמו שנאמר **ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד**. ומשם והלאה נעשה לו שם בית ונכנס תמיד בכל עת שירצה, כמו שאמר עמדו ואשמעה מה יצווה ה'.

שמות מ, לו-לח ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל

**לו ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם:
לז ואם-לא יעלה הענן ולא יסעו עד-יום העלתו:
לח כי יצנן ה' על-המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל-בית-ישראל בכל-מסעיהם:**

ענה יספר הכתוב שלכבוד המקדש וארון ברית האלהים, אחר שהוקם המשכן היה הענן תמיד עליו ביום וכבוד ה' שהוא האש היה עליו בלילה. לפי שאז היה נראה אור האש ולא הענן. שאין ספק ששניהם היו תמיד שמה, הענן והכבוד בתוכו. אבל ביום היו רואים הענן הסוכך אותו, ובלילה מפני החשך לא היה נראה הענן אלא האור אשר בתוך הענן.

והיו מסעיהם כפי שכן הענן על האוהל, או העלותו והסתלקותו משם.

ובמדרש

אמר רבי יעקב ב"ר יוסי
למה נאמר ה' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך,
שהוא שקול כנגד בריאת העולם.
שבמשכן כתיב ועשית יריעות,
ובבריאת העולם כתיב הנוטה כדוק שמים, נוטה שמים כיריעה.
במשכן כתיב והבדילה הפרוכת
ובבריאת העולם יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל.
במשכן כתיב ועשית כיור נחושת ונתת שם מים.
ובבריאת עולם כתיב יקוו המים.
במשכן ועשית את מנורת המאור.
בבריאת העולם יהי מאורות.
במשכן והיו הכרובים פורשי כנפיים

בבריאת העולם ועוף יעופף על פני רקיע השמים.
במשכן כתיב ואתה הקרב אליך
בבריאת עולם ויביאה אל האדם.
במשכן ותכל כל עבודת אוהל מועד.
בבריאת עולם ויכולו השמים והארץ.
במשכן ויברך אותם משה.
בבריאת עולם ויברך אלהים את יום השביעי.
במשכן ויקדש אותו ואת כל כליו.
בבריאת העולם ויקדש אותו כי בו שבת.
ולכך נזכר ששת ימים תעשה מלאכה, קחו מאתכם תרומה, להודיעך שמלאכת
המשכן כנגד בריאת העולם.

רצו בזה שהיה המשכן וכליו רמז לציור המציאות, ומסכים לבריאת העולם. וכמו
שבבריאה הראשונה הייתה מלאכת ששת הימים הכנות לטבע המיושב שיתחדש מיום
השביעי והלאה, כן הייתה מלאכת המשכן כולה הכנות לשרות השכינה שמה.
ולכך באו באלה המלאכות הכתובים האלה בשווה:

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלהים ביום השביעי,

וכאן נאמר

ותכל כל עבודת הקודש

ונאמר

ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן כי אז שבתו
מהמלאכה ומשם ואילך נמשכה מעשה השכינה וההשגחה האלהית בשלמות.
ולזה הייתה מצוות השבת סמוכה למצוות המשכן. והיום שהוקם בו נטל עשר עטרות
כדבריהם ז"ל (במדבר רבה פ' מ"ג) כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

ולהשלים ההסכמה הזאת והרמז הזה אשר זכרתי, נאמר כאן ובהעלות הענן מעל המשכן
יסעו בני ישראל וגו'. כי כמו שהיה השם יתברך נפש עולם וצורתו בכלל, הוא המחיה
אותו ומניעו, כי ע"כ נקרא חי העולם כמו שכתב הרב המורה, כן היה הוא יתברך בכבודו
אשר שכן על המשכן, הוא המחיה אותו ומניעו, כי לא יסע המשכן אלא בנוסע עמוד הענן
ההוא, ובנוחו ינוח ולא יסע עד יום העלותו.

האמנם כי היה שם שתוף שלמי האומה הנותנים כח בגבורה של מעלה, כמו שכתבו
בפירוש: ובהאריך הענן על המשכן לשכן עליו יחנו בני ישראל ולא יסעו ובהעלותו יסעו על
פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו את משמרת ה' שמרו על פי ה' ביד משה. כי כמו שהוא יתברך
היה בורא העולם ופועלו ומניע הגלגל העליון, כן הוא פעל ועשה במאמרו את המשכן והוא

היה מניעו בכל מסעיהם.

וזה הוא שיעור מה ששערתי וכללה דעתי בפירוש ספר ואלה שמות
כולל הנסים והנפלאות מהגאולה ומתן תורה
והייתה השלמתו בויניצ"א העיר רבתי עם
ביום הראשון לחדש מרחשון שנת רס"ו לאלף הששי.
ותהילה לאל שברכני עד כה ברוך הוא ומבורך.

תם ונשלם. שבח לאל עולם.

ברוך אשר עד הנה עזרנו להשלים ספר שמות.
כן עוד בחסדו יאזרנו חיל עם עוז ותעצומות.